

УДК 001.89:37-051(438)]37.06=162.1=161.2“364”

DOI: 10.31471/2304-7402-2024-19(71)-47-59

НА ШЛЯХУ ЄДНАННЯ: ПОЛЬСЬКІ ОСВІТЯНИ Й УКРАЇНСЬКІ ПЕДАГОГИ В ПРОЦЕСІ СУЧАСНОГО НАВЧАННЯ ТА ВИХОВАННЯ

Богуслав Сліверський

Лодзький університет; м. Лодзь, Польща;

e-mail: boguslawsliewski@gmail.com

Стаття присвячена польсько-українським зв'язкам узагалі і науковим, науково-педагогічним зокрема. Автор статті, будучи тривалий час керівником Комітету педагогічних наук Польської Академії Наук, давно вже підтримує творчі зв'язки з науковою громадськістю України, зокрема з керівництвом НАПН України, відстежує і коментує у своєму блозі суспільні, соціальні, наукові, культурно-освітні тощо події і явища, які мають місце в українському суспільстві. Останні два роки його публікації присвячені героїчній боротьбі українського народу проти московського окупанта, який віроломно напав на Україну 24 лютого 2022 року. У статті проведений аналіз різних подій, які відбуваються в сучасній Україні, багато уваги приділено українським біженцям, які проживають у Польщі, навчанню українських дітей у польських школах тощо.

Мета статті – показати співпрацю польських та українських учених у галузі педагогічної науки, допомогу Республіки Польща українським громадянам у час жорстокої російсько-української війни, різноманітні польсько-українські зв'язки в політичній, економічній, науковій, соціальній, культурно-освітній та інших сферах.

Методи дослідження. Основний метод, використаний автором, – це метод спостереження, фіксації та опису різних фактів і подій, які відбуваються в останній час в Україні.

Наукова новизна. У польських медіа є чимало матеріалів, присвячених Україні, але в цій статті поданий науковий аналіз подій останніх двох років, висвітлено думки і погляди вчених двох країн, що стосуються війни в Україні, що зроблено вперше.

Ключові слова: наукова академічна спільнота, наука, освіта, де-гуманізація, агресивна політика Росії, війна, фашистська пропаганда.

Паралельно зі своєю науковою та дослідницькою роботою в Лодзькому університеті (Польща) я від 2007 року веду педагогічний блог (www.sliwerski-pedagog.blogspot.com), щоб донести до потенційних читачів найважливіші події в розвитку педагогічної науки, освітньої полі-

тики та вищої освіти. Час від часу в моїх записах можуть міститися й мої особисті почуття та думки, які викликані повсякденними справами в країні та світі, а також у сімейному житті. Переглядаючи вміст блогу, я побачив, що ще 4 березня 2014 року я вперше оприлюднив повідомлення солідарності молодого співака Давида Подсядло, яке він надіслав у Facebook після свого концерту в Лодзі: «Гей, гей, гей, привіт, привіт! РОКЕ позаду! Лодзь позаду! Чудові події, багато вас, прекрасні моменти. Час для короткого сну, бо завтра буде більше великих справ. Я далі багато думаю про ситуацію навколо. Важко насолоджуватися повсякденністю, коли знаєш про конфлікт поруч. Все виглядає дріб'язковим і якимось... простим». Такими словами він відгукнувся на вторгнення російських військ в український Крим.

Будучи керівником Комітету педагогічних наук Польської Академії Наук (2012–2019), я кожен два роки брав участь у двосторонніх конференціях науковців – членів комітетів педагогічних наук з Польщі та України. Одна з них відбулася в 2019 році в Україні в ДПУ ім. Григорія Сковороди в Переяславі-Хмельницькому, який закінчив Віталій Кличко. Мер Києва, всесвітньо відомий боксер, скасував інші ділові зустрічі, щоб зустрітися не лише зі своїми викладачами, з делегацією з 37 академіків із різних міст та університетів, які прибули з Польщі, але передусім зі студентами. Він сказав їм: «Пам'ятайте – знання змінюють світ. Ви навчаєтеся в одному з найкращих університетів України. Саме тут народжуються найважливіші враження у вашому житті. Навчайтеся, отримуйте максимум від навчання. Мрії – це найважливіше в нашому житті. Я хочу вас переконати, – сказав доктор В. Кличко, – що в житті немає нічого неможливого! Кожна наша мрія може здійснитися, якщо ми дамо їй шанс власною освітою та працею».

Сьогодні ми знаємо, що українці, а серед них і наукова спільнота, складають найважчий іспит, захищаючи Батьківщину.

Тоді ми не підозрювали, що заплановані питання освіти та миру через кілька років стануть політичним і моральним обов'язком для всього світу. Україна, яка блискуче розвивається, переживає страшну агресію, руйнування, масові злочини проти мирного населення. Зокрема, ми пережили екзистенційні драми жителів України, для яких тисячі поляків відкрили власні домівки, приймаючи біженців, переважно матерів з дітьми, людей похилого віку та хворих, щоб їхні чоловіки та брати могли воювати, захищати рідну землю. Тоді драматично звучала теза президента НАПН України, професора Василя Кременя: «Все на Землі починається з людини». Людство все ще переживає дегуманізацію внаслідок збройних конфліктів, джерелом яких є не світ тварин чи нелюдських істот, а людина, розумна істота. У другому десятилітті ХХІ століття ми вже багато знаємо про те, чому сила і слабкість, мудрість і нерозсудливість людей не тільки привертають увагу філософів, психологів, поетів

та інших митців, а й є проявом їхніх настроїв і вчинків, що заперечують надбання наукової думки. У 2021 році академічна педагогічна спільнота готувалася до запланованого на вересень 2022 року Національного педагогічного конгресу, який проходив у Варшаві під гаслом «Переломні зміни. Збудуймо кращий світ у собі та між нами». За рік до наступного російського вторгнення в Україну ми планували, що роботу конгресу відкриє президент НАПН України, професор Василь Кремень доповіддю «Освіта в контексті сучасних цивілізаційних перетворень: шлях до людини». Тоді ми не могли очікувати, що через кілька місяців війна завадить почесному гостю Конгресу брати в ньому безпосередню участь.

Як пророче звучали тези Конгресу за рік до вторгнення, яке ми переживали по-особливому, займаючись допомогою жертвам війни. Тоді ми писали: «Напад Російської Федерації на Україну 24 лютого цього року посилив непереборне відчуття кризи в кожному вимірі та сфері культури. Сьогодні війна, яка вже понад пів року триває за нашим кордоном, змушує нас усвідомити, з одного боку, як багато може змінитися в зв'язку з нею в Польщі, Європі та світі, а з іншого – наскільки вартісні цінності ліберальної демократії, якими ми користуємося вже понад тридцять років. Зважаючи на драматичний період колонізації Польщі Радянським Союзом у 1944–1989 роках, ми усвідомлюємо реальні загрози агресивної політики Росії, яка сьогодні у своїй ідеології посилається на традиції Радянського Союзу. Виразом цього усвідомлення є спонтанна й універсальна допомога, яку надають польки та поляки мільйонам громадян України, які приїжджають до нашої країни. Це благородне ставлення, яке помічають і цінують у всьому світі і яким ми можемо справді пишатися, показує, що таке побудова кращого світу всередині нас і серед нас у нашій частині Європи сьогодні. Наголошуючи на важливості драматичних культурних процесів, особливо війни, яка триває, ми не випускаємо з уваги численні освітні проблеми, які ми, як освітяни, традиційно вирішуємо науково».

Немає справедливої війни

Ми усвідомлюємо, що процес знищення людства в різних частинах світу, який у результаті глобальної комунікації вже не є предметом лише метафізичних роздумів, але починає проникати в усі куточки наших думок, збуджує емоції та стимулює надання допомоги, порятунк, захист або протест. Як важко було говорити про результати наукових досліджень, коли Україну охопила чергова хвиля військового насильства та дегуманізації. Понад двадцять місяців після початку вторгнення в Польщі відбулася польсько-українська конференція філософів, на якій важливим доповідачем був Ігор Кравець, професор Львівського національного технологічного університету, який сказав: «Серед іншого, воєнний час виявляє найгірші риси людини: жорстокість, ненависть, насильство та зарозумілість, тобто все, що є неетичним. Війна завжди неетич-

на, тому що загарбник не керується жодними етичними стандартами». Професор сформулював ключові питання для світу: як ми маємо ставитися до тих, хто захищає себе, тих, хто захищає свою батьківщину, свої родини, своїх близьких, свою ідентичність, свободу і тому змушений убивати тих, хто позбавляє життя інших. Чи повинні ми вбивати вбивць і гвалтівників, якщо ми захищаємося від того, хто хоче нас убити? Треба захиститися, знешкодити потенційного вбивцю. Це очевидно, щоб мати можливість захистити себе та інших від терору чи вбивства. Але коли ми говоримо про війну між державами, ми маємо справу з війною, яка виходить за межі будь-якої етики, хоча існують правила ведення війни. Недарма міжнародне співтовариство прийняло конвенції для захисту цивільного населення. Воно не повинно страждати і не повинно бути метою військової операції. Крім того, захоплення полонених вимагає етичного поводження з ними. Це вже не війна, а чистої води тероризм держави-агресора. Ми маємо справу з таким видом тероризму у випадку російсько-української війни. Перед обличчям жорстокості та жорстокості агресора навіть найвиразніші ідеї гуманізму перетворюються на попіл. Це екзистенційна і метафізична війна водночас, тому що її підтримує Патріарх Московської православної церкви. Тоталітаризм у його расистському різновиді дав про себе знати на нашому континенті з непередбачуваною жорстокістю. У таких несподіваних обставинах ми стали спільнотою, яка постраждала від підлості та безжальної жорстокості агресора, переживаючи разом із біженцями їхні особисті драми та підтримуючи їх у відновленні сенсу та цінності життя. Як поляки, освітяни, ми є послами цивілізації любові та гуманізму, а не війни, смерті чи дегуманізації інших. Звісно, я виключаю з цієї групи націоналістичні фрустрації, незалежно від того, де вони розташовані в нашому суспільстві, в яких інституціях діють, не сприймаючи навіть дуже хворобливої діяльності соціотехнічних носіїв іншого «-ізму».

Відновлення повного суверенітету України, країни, яка переживає злочинне вторгнення військ Російської Федерації з 2014 року, а особливо драматично з 24 лютого 2022 року, вимагало не лише посилення обороноздатності країн НАТО, а й також відновлення національної єдності «через кров», що консолідує відчуття власної ідентичності. Професор Стефан Лашин надіслав мені два вірші Олега Черногуза – відомого також у Польщі, видатного українського поета, прозаїка, публіциста, громадського діяча, видавця, лауреата багатьох українських та іноземних літературних премій, та вірш 1931 року українського поета Олександра Олеса. Вірш під назвою «Пам'ятай» починався з вислову, який зворушив наші серця: «Коли Україна в нерівній боротьбі Вся сходила кров'ю і слізьми стікала І дружної помочі ждала собі, Європа мовчала».

Переклад Мирослава Левицького я опублікував у блозі 5 квітня 2022 року, щоб читачі не втрачали духу підтримки болісно випробуваної

нації. Як не допомогти такому хороброму народові, про який співають: «Нам не можна впасти на коліна, Козацький дух нам цього не дозволяє. Встане непереможна Україна. Проженемо дикого москаля!»

Війна в Україні знайшла своє відображення у доповідях членів-кореспондентів НАПН України – професорів психології Микола Слюсаревського та Любові Найдіонової, які прибули на 9-ий польсько-український форум у середині травня 2022 року в університеті Марії Складовської-Кюрі в Любліні. Вони надали нам результати психологічних тестів від початку лютого 2022 року, безпосередньо перед вторгненням російських військ, які стосувалися морально-ментального стану українського суспільства незадовго до російського вторгнення в Україну. Тоді лише 37 відсотків респондентів були переконані, що РФ може почати повномасштабну війну з Україною, тоді як 35,1 відс. – не повірили в це. Громадян України запитали про те, як вони сприймають російсько-українську війну на Донбасі, яка триває з 2014 року. Аж 40,5 відс. респондентів вважають, що Україна веде війну проти окупантів, тоді як 32,8 відс. вказали, що саме уряд Порошенка розв'язав нікому не потрібну війну на Донбасі. Розподіл думок українців щодо почуття національної ідентичності був таким: 79,2 відс. підтвердили, що, хоча на шляху до української державності є багато перепон, вони вважають, що Україна має бути незалежною.

Тоді я висловив переконання, що подальші психосоціальні дослідження думок мешканців України, які пережили лихоліття війни, зміцнять почуття власної державної, культурної та національної ідентичності. Психологи з Академії наук справедливо зазначили у висновках своїх досліджень, що соціальна згуртованість України визначатиметься не лише особистим досвідом і ставленням, а й доцентровими та відцентровими політичними силами держави, які мають справлятися з проявами та наслідками колективної психотравми. Щоденні повідомлення ЗМІ про вбивства росіянами мирного населення України, пограбування державного та приватного майна, часткове знищення агресором економічної, енергетичної, комунікаційної, культурно-освітньої та наукової інфраструктури дали нам зрозуміти, що для українського народу однаково важливими були і є духовна культура, освіта і наука як головне свідчення національної ідентичності. Саме завдяки їм нація не здалася під час чергового вторгнення і бореться проти значно сильнішого ворога.

Під час Форуму я побажав нашим друзям – науковцям з України, щоб наступний Форум відбувся в умовах відновленої свободи та миру і щоб він стосувався широкого розуміння не лише відбудови країни, яка досі піддається руйнуванню, а й життя та фундаментальних цінностей для обох наших суспільств. Я згадав думку видатного філософа Поля Рікуера: «(...) кожна смерть є вбивством. Тим не менш, вам потрібно спробувати позиціонувати себе на горизонті народження. Навчитися по-

ступатися дорогою тим, хто народився, навчитися передбачати й приймати те, що інші зроблять із нашою смертю».

Рік боротьби і воєнної травми

У лютому 2023 року я оприлюднив у своєму блозі електронну публікацію, яка представляла собою синтетичний звіт про діагностику ситуації біженців з України за перші два місяці 2022 року з моменту початку військової агресії військ Російської Федерації в Україні. Одним зі співавторів діагнозу також виступила науковець з України Людмила Кривачук, а доповідь опублікована на платформі Українського конгресового комітету Америки (УККА). Ми були одними з перших, що об'єктивно показали становище українських біженців у Польщі. Ця праця доступна у вигляді електронної книги, її можна завантажити безкоштовно з сайту: <https://ompr.academicon.pl/wa/catalog/view/uchodzcy-ukraina/173/352>. За даними на той час (станом на 27 травня 2022 року), з початку війни з України виїхало 6737208 осіб, причому мешканці цієї країни найчастіше обирали Польщу (37,6%), рідше Німеччину (12,1), Чехію (7,6 %), Італію (5,5 %), Словаччину (3,8 %), Литву (2,7 %), Австрію (2,7 %), Іспанію (2,6 %), Болгарію (2,1 %) і Францію (1,6 %). У моєму домі також знайшли притулок мати із 7-річним сином із Борисполя, і донині після їхнього повернення додому ми підтримуємо сердечний і тісний контакт. Аналіз авторів Звіту багатовимірно показує ситуацію громадян України, які втікають до інших країн від воєнного лиха. Основним мотивом, який спонукав опитаних біженців обрати Польщу як місце притулку, було те, що вони мали друзів з України в Польщі та керувалися подібністю Польщі до України в мовному та культурному плані. Опитані біженці найвищу оцінку дали допомозі волонтерів на кордоні, людей, які працюють на пунктах прийому на кордоні та польських силових служб.

Для мене було важливо, щоб подальша публікація наукових доповідей про вищезгадану ситуацію не призвела до ефекту «втоми від війни». Війна триває, руйнування житлової, економічної та сервісної інфраструктури в Україні стає все більш драматичним чи не з кожним днем, а тому вона все далі й далі відсуває шанс повернутися на батьківщину для переважної більшості жінок-біженок. Тому ми повинні оновити та змінити ситуацію в правовій та соціальній сфері, щоб допомогти родинам обох країн жити гідно та відчувати взаємну свободу. Київський професор провів дослідження про вимушене розлучення та його наслідки, які виявляють негативні наслідки війни, такі як розрив зв'язків між подружжям, погіршення стосунків, відчуття погіршення становища жінки в суспільстві та зростання деструктивної поведінки дітей (<https://inter-lab-wojna-ukraina.up.krakow.pl/2022/12/28/separated-families-in-ukraine-during-the-war/>) У багатьох університетах та освітніх центрах ми не тільки надаємо інтенсивну допомогу постраждалим від війни в різних сферах, а й разом з українцями та науковцями з цієї країни проводимо наукові дос-

лідження та стежимо за перебігом подій, адже кожен діагноз допомагає покращити допомогу. Це також служить правовим змінам і – що також важливо, на мій погляд – служить обом суспільствам у розумінні, спільному переживанні та подоланні кризових і травматичних ситуацій. У Кракові створено «Міждисциплінарну лабораторію досліджень війни в Україні». У грудні 2022 року вийшла книга Александри Боронь та Агнешки Громковської-Мелосік під назвою «Ukraińskie uchodźczynie wojenne. Tożsamość, trauma, nadzieja». Науковці з Університету Адама Міцкевича в Познані відгукнулися на долю українських жінок-біженок у їхньому місті, проводячи бесіди, інтерв'ю, роблячи спостереження та водночас фіксуючи їхні екзистенційні драми, переживання, які неможливо уявити цивілізованому європейцю третього десятиліття XXI ст. століття.

Ми отримали одне з найболючіших повідомлень, яке торкається суті особистості, про людей, які рятують собі життя та життя своїх близьких. Книга є результатом пам'яті про те, що стало лише минулим для багатьох «паломників» у безпечне місце, що живуть з надією на повернення свободи для тих, хто залишився в країні, щоб боротися за майбутнє молодого покоління. Цією працею користуються вчителі, вихователі, терапевти, психологи, священники, сестри різних орденів і конфесій, журналісти, політики тощо, оскільки вона написана з великою культурою та знанням проблем, пов'язаних з названою проблематикою. Ми будемо ще багато років, як і покоління наших батьків, дідів та прадідів, жити з травмою «нашої з ними» війни, яка не тільки від 1945, а й від 2022 року була і буде предметом багатьох різноманітних особистих, науково-освітніх та художніх оповідей. Серед різноманітної індивідуальної та колективної діяльності академіків, розпочатої чи не з перших днів російського вторгнення в Україну, були також такі науково значущі публікації, як: «Лексје рокоју w czasie (po) wojennym» за ред. Міхала Палуха з Університету кардинала Стефана Вишинського у Варшаві та змістовно вражаючий, міждисциплінарний польсько-український «Словник рятівних висловів» за тією ж редакцією. Майже 45 авторів підготували книгу до першої річниці жорстокої навали.

Подвійність смислів: жах злочину з одного боку та радість від того, що Україна зберегла власну державність, незважаючи на жахіття тероризму та знищення міст і сіл, обумовила те, що жодному з нас не було приводу святкувати. Це дуже болюча, сумна обставина. Були втрачені тисячі життів. Мільйони жителів емігрували з батьківщини в пошуках спокою та гідного життя. УКРАЇНА БОРЕТЬСЯ, але ПЕРЕМОЖЕ.

Автори «Словника...» відредагували кілька десятків нарисів і ключових понять, використавши понад 850 слів і фраз, надісланих із Польщі та України. Як упорядкування змісту «Словника», так і підхід до його читання були експериментальними й небаченими в наукових видавництвах. Кожен, хто дописував свої тексти до цього видання, хотів допомог-

ти тим, хто відчуває на собі прояви війни на різних її теренах. Опублікований у формі електронної книги, він доступний (безкоштовно) для зацікавлених читачів за адресою: (https://www.researchgate.net/publication/370833483_Slownik_wyrazow_ratuujacych_zycie_E-book_red_MPaluch_2023#fullTextFileContent). Це не дослідження про міжнародні відносини, геополітику чи (пара)військову освіту, а подарунок польських та українських гуманістів за (...) свідчення шляхетної боротьби, гідного протистояння трагедії власної і чужої долі. Ми в Польщі знаємо, чим це загрожувало, коли в рамках післявоєнного устрою світу люди, а то й цілі суспільства змушені не говорити вголос про людяність, зокрема про значення страждання та прощення. Монографія своїм змістом, ілюстраціями та фотографіями з розбомблених агресором міст зворушить наші емоції, вона є також носієм надії в людських серцях і умах, що (...) слово може не тільки врятувати життя, а й передусім зберегти психічне та емоційне здоров'я для наступних поколінь, які зіткнуться з багатьма життєвими проблемами. Найважливішими з них є: збереження життєздатності, готовність і здатність конструктивно працювати над воєнними травмами, переживання трауру та піднесення, з часом, до рівня етичної мудрості, що дозволяє спробувати найвищу міру, яка полягатиме в тому, щоб призупинити логіку відплати. Від цих установок залежатиме доля міжособистісних і міжнародних зв'язків багатьох поколінь (Варшава, 2023, с. 20). Зміст книги має суто педагогічний характер, оскільки, відповідно до духу нашої науки, ми не мали на меті чекати ескалації та тривалого перебігу жорстоких подій в Україні та глибоко вкорінених травм біженців і їхніх дітей. Ми зрозуміли, наскільки важливо зараз ділитися позитивною педагогікою з тими, хто вже багато втратив у своєму житті, але не власне буття, не особисту гідність і не свою душу, що бореться за досягнення раю. У вересні 2023 року я опублікував текст Фіделя Сухоноса, видавця та редактора щомісячника «Бористен», який писав: «Святкування Дня Незалежності України вже позаду, і воно зараз буквально просякнуте жертвовною кров'ю наших захисників і мирного населення цієї країни. Ніхто ніколи не забуде громадян, убитих расистами лише за те, що вони українці. Ніхто і ніколи не пробачить тортур і знущань, через які пройшли тисячі українців! Україна стане могутньою демократичною державою серед європейських народів, а тоталітарна Росія, отруєна фашистською пропагандою та лютою ненавистю до світу, залишиться на узбіччі цивілізації. Нині наша Батьківщина проходить найважче випробування, від якого залежить майбутнє нашої країни та доля кожного з нас. Попри нинішній траур в Україні, більшість людей не втрачає віри у перемогу. Це підтверджують думки у 2023 році. Вірять 98% українців (1% респондентів відповіли, що не вірять, ще 1% – не визначився). Для порівняння, у січні 2022 року цей показник становив 56%. Важливо, що 97% громадян повністю довіряють Збройним силам України».

Навчання українських дітей у польській школі

Під назвою «Культурно різноманітна школа. Виклики та потреби, пов'язані з припливом учнів з України» (Варшава, 2022) опубліковано звіт про дослідження в шести початкових і середніх школах на замовлення Центру громадянської освіти. Причиною вибору шкіл було прийняття дітей та підлітків з України. Я намагаюся уникати терміна «біженці», тому що дослідники соціальних наук часто вказують на його принизливе значення, а ці студенти та учні не заслуговують на те, щоб до них ставилися як до людей, які залишають батьківщину з власної волі. Якби вони могли продовжувати жити там і насолоджуватися радістю повсякденного життя, вони б не залишили України. Це прекрасний доказ солідарності великої частини польського суспільства, яке прийняло під свій дах жертв цієї жорстокої війни. Діагностику становища українських студентів проводили в травні та червні 2022 року. Сьогодні можна припустити, що їхнє становище поліпшилося і вчителі через почуття власної солідарності подолали низку організаційних, педагогічних та виховних проблем.

Автори звіту пишуть: «Сам момент початку війни та різноманітна допомога, яка надавалася біженцям, була можливістю для інтеграції шкільних спільнот. Більшість заходів базувалася на спонтанній активності працівників, учнів та їхніх батьків; це залучення низового рівня було мотивацією підтримки студентів-біженців також під час навчання». Думки та інформація, отримані під час інтерв'ю, дозволяють зробити висновки, які вказують на чинники підтримки українських студентів, а також бар'єри, труднощі та перешкоди, пов'язані з їх адаптацією та можливим розвитком у повсякденному шкільному житті.

З боку фасилітаторів є: 1) фактори, що сприяють акліматизації українських студентів на першому етапі завдяки тому, що викладачі певного закладу мали попередній досвід роботи з іноземцями та володіли лінгвістичними компетенціями з української чи російської мови. Також важливою була особиста мотивація окремих викладачів підтримувати цих студентів; 2) правильне прийняття керівництвом школи рішень щодо розподілу дітей по класах, щоб це не вплинуло негативно на якість навчального процесу та виховання більшості польських дітей; 3) збагачення знань польських студентів знаннями та культурою країни походження їхніх ровесників з України; 4) необхідність впровадження рішень, заснованих на навчанні індивідуальних відмінностей, навчанні та розумінні потреб і очікувань учнів незалежно від їх походження.

До бар'єрів, перешкод і проблем належали: 1) висока мобільність українців через зміну ситуації загрози життю з боку військ агресора в їхній країні. Деякі з них поверталися на батьківщину або продовжували шлях до інших країн, коли це було можливо; 2) поява хворобливих емоцій і травм у соціальних стосунках внаслідок отримання трагічної інфо-

рмації про становище членів родини українських дітей. Траплялися різноманітні види інцидентів, причини яких не завжди могли зрозуміти або розпізнати польські однолітки та вчителі; 3) відсутність двомовних підручників, зошитів і робочих аркушів для деяких предметів, особливо природознавства. Пошук і навіть створення вчителями засобів навчання вимагали величезної праці та часу, що також подовжувало виконання раніше обов'язкових завдань; 4) відносно короткий термін перебування в польських школах означав, що багато проблем доводилося вирішувати ad hoc без професійної та державної підтримки. «На загальну думку вчителів, польських учнів та їхніх батьків, наплив біженців у їхні класи не вплинув негативно на якість освіти»

Війна, задокументована значками

Я не міг не написати у блозі про введення в обіг «Українською поштою» філателістичних значків (поштових марок), які друкуються для колекціонерів. Та передусім вони є символічною підтримкою народу, який бореться з ворогом. Символіка марок нагадала про цей надзвичайно важливий засіб боротьби з окупантами з часів польського «малого саботажу» під час Другої світової війни та періоду воєнного стану, запровадженого генералом Войцехом Ярузельським 13 грудня 1981 року. Під час нацистської та радянської окупації пошта в Польщі була одним із засобів боротьби з ворогом, яку вело опозиційне підпілля. Його підтримали художники-графіти, які перенесли символіку опору польського народу на тротуари, дороги, стовпи, пам'ятники, стіни будівель, автомобільні мости тощо. Марки Української Пошти (Укрпошта) виставляються на благодійних аукціонах, завдяки яким збираються кошти на придбання автомобілів швидкої допомоги, придбання медичного обладнання для порятунку постраждалих та інші необхідні речі. У такі часи пошта має працювати ефективно, щоб забезпечити передачу документів, приватної та офіційної кореспонденції, а також бути носієм цінностей, які зміцнюють дух свободи, мужності та гордості в суспільстві навіть у найменших перемогах власної армії чи руху опору. Інфраструктура та енергетичні ресурси України, зруйновані рашистами, призвели до відключення електропостачання домівок, а отже, й можливість використання медіа та цифрового зв'язку. Тож як донести до мешканців масштаби злочинних дій агресора, увічнити наслідки, які нищать людські життя, і водночас зміцнити їхню віру в оборонні дії власної армії чи повернення окупованих росіянами територій величезною ціною людських жертв? Це досягається за допомогою кіно- та фотодокументації, розповідей свідків, військових репортерів, результатів проваджень національної прокуратури тощо, а також шляхом популяризації хоробрості тисяч людських життів митцями, які також виражають жертвовність цивільного населення, щоб врятувати свою батьківщину. Поштова марка – це спроба митців долучитися до боротьби з терористами засобами образотворчого мистецтва, «щоб

утішити серця людей». Майже кожен житель України бореться з рашистами в міру власних сил, можливостей, компетенції, ресурсів, думки, віри та надії на повернення свободи. Я нагадав читачам блогу про події минулого року, які зміцнюють цю владу і водночас формують у громадян демократичних країн почуття міжнародної солідарності зі стражденною нацією. Поштові марки долають кордони та увічнюють пам'ять про ЗЛО, яке пережили жертви злочинів, з яким потрібно і можна боротися. До серії марок, листівок та пам'ятних конвертів увійшли серед іншого: Острів Зміїний – 25 лютого 2022 року, який атакували російські штурмовики і який став символом спротиву та національною гордістю українців. Прикордонники, які його охороняли, не здавалися, а їх командир Роман Грибов різко відповів на поставлений їм ультиматум словами: «Російський військовий корабель, іди н...» Вони не здалися і, на щастя, не загинули, але були вивезені в Росію як військовополонені. Військовополонених обмінювали на російських військовополонених, які потрапили в полон української армії.

Після кількох днів опору українські фермери викрали у росіян бойову броньовану машину та відтягли її з поля бою, щоб не використовувати її для наступних атак. Героїзм, хоробрість, винахідливість і хитрість ромських хліборобів стали ще однією важливою історією, яка зміцнила дух опору. Саме завдяки таким акціям до боротьби з російськими дронами, гелікоптерами та бронетехнікою долучилися мирні жителі та навіть молодь. У цьому випадку була випущена марка з написом: «Добрий вечір, ми з України!» 29 серпня, до Дня пам'яті загиблих захисників України, Укрпошта випустила в обіг марку із зображенням Служби безпеки України на вшанування воїнів та учасників добровольчих формувань, які віддали життя, захищаючи Батьківщину. Це також подяка службі, яка відбиває кібератаки та викриває і затримує диверсантів, російських шпигунів і колабораціоністів на території країни. Ця колекція марок містить назву «Віримо у збройну силу України!» та «Слава силам оборони та безпеки України!». Нарешті вийшов значок, який ілюструє придбання Збройними силами України літаків F-16 у країн НАТО. Необхідно зміцнювати збройні сили країни, тому згода американців надати борцям за свободу винищувачі F-16 посилила їх ініціативу на етапі повернення окупованих росіянами територій. Символіка цієї марки зрозуміла, вона зображає знищення українським флотом за допомогою літаків F-16 центру імперії зла – Кремля. Цю серію доповнює нагрудний знак «Зброя переможців», графіка якого відображає використання українською армією сучасної військової техніки, яка дозволяє захищати мирне населення та відбивати атаки ворога. Надзвичайно красива серія марок «Собака на прізвисько Патрон» ілюструє роль дресированих собак у порятунку життів мешканців України, чиї території були окуповані на першому етапі вторгнення рашистськими військами, а потім заміновані,

коли вони залишили їх. Собаки супроводжують саперів у пошуку мін, але їх також доставляють до лікарень, де лікують дітей, постраждалих внаслідок терактів на житлових масивах. Пес Патрон також присутній під час зустрічі іноземних делегацій в Україні. Можливо, через деякий час хтось напише наукову дисертацію про переможну війну України проти злочинної Росії, використовуючи ще й філателістичну зброю. Нехай нова серія поштових марок пророкує неминучу перемогу над рашистським терором. Переконалий, що така символічна мова митців рідного краю є свідченням непохитної волі до боротьби за захист рідної землі. Філателістичні колекції вже підійшли до ролі національної моралі, ставши могутньою зброєю всього народу в боротьбі з російським терором, разом з тим документуючи трагічний досвід війни, незбагненної для народів, що живуть у мирі та достатку.

ON THE WAY TO UNITY: POLISH EDUCATORS AND UKRAINIAN TEACHERS IN THE PROCESS OF MODERN EDUCATION AND TRAINING

Boguslaw Sliverskyi

University of Lodz;

e-mail: boguslawsliverski@gmail.com

The article is dedicated to Polish-Ukrainian ties in general and scientific, scientific and pedagogical ties in particular. The author of the article, being for a long time the head of the Committee of Pedagogical Sciences of the Polish Academy of Sciences, has long been maintaining creative relations with the scientific community of Ukraine, in particular, with the leadership of the National Academy of Pedagogical Sciences of Ukraine, monitors and comments in his blog social, scientific, cultural and educational, etc. events and phenomena that take place in Ukrainian society. The last two years of his publications have been devoted to the heroic struggle of the Ukrainian people against the Moscow occupier, who treacherously attacked Ukraine on February 24, 2022. The article analyzes various events that take place in modern Ukraine, and much attention is paid to Ukrainian refugees living in Poland, the education of Ukrainian children in Polish schools and so on.

The purpose of the article is to show the cooperation of Polish and Ukrainian scientists in the field of pedagogical science, assistance of the Republic of Poland to Ukrainian citizens during the brutal Russian-Ukrainian war, various Polish-Ukrainian ties in political, economic, scientific, social, cultural and educational and other fields.

Research methods. The main method used by the author is the method of observation, fixation and description of various facts and events that have occurred in Ukraine recently.

Scientific novelty. The Polish media has many materials dedicated to Ukraine, but this article presents a scientific analysis of the events of the last two years, the ideas and views of scientists of the two countries concerning the war in Ukraine are highlighted, which was not done before.

Keywords: scientific academic community, science, education, dehumanization, aggressive policy of Russia, war, fascist propaganda.